

**УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ САДІВНИЦТВА
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ І ПІДПРИЄМНИЦТВА**

**СТАН ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В
УМОВАХ ПЕРМАНЕНТНИХ КРИЗОВИХ ЯВИЩ**

Колективна монографія

За редакцією
Непочаєнко О.О.

Умань
Видавець «Сочінський»
2015

УДК 330(063)
ББК 65я431
С 76

*Друкується за рішенням вченої ради
Уманського національного університету садівництва
(протокол №5 від 30 квітня 2015 року)*

Рецензенти:

доктор економічних наук, професор Щуряк М.В.;
доктор економічних наук, професор Жудро М.К.;
доктор економічних наук, професор Нестерчук Ю.О.

*Автори вміщених матеріалів висловлюють свою думку, яка не завжди збігається
з позицією редакції. За вміст матеріалів відповідальність несуть автори.
Матеріали подаються в авторській редакції.*

**Стан та проблеми розвитку національної економіки в умовах перманентних
С 76 кризових явищ / за ред. д.е.н., професора О. О. Непочатенко. – Умань :
Видавець «Сочінський», 2015. – 236 с.**

ISBN 978-966-304-115-5

У монографії викладені результати досліджень сучасних проблем розвитку економіки в умовах кризових явищ. Висвітлені соціально-економічні аспекти функціонування економіки. Розглянуто роль та місце фінансової та податкової політики у забезпеченні поступального розвитку економічної системи. Досліджено вплив інноваційно та інвестиційної політики на формування конкурентоспроможного виробництва продукції. Значну увагу приділено теоретичним та практичним аспектам розвитку підприємницької діяльності як основи успішного функціонування економіки країни.

Розраховано на студентів, аспірантів, викладачів, наукових співробітників та фахівців, які займаються питаннями розвитку економіки.

УДК 330(063)
ББК 65я431

ISBN 978-966-304-115-5

©Уманський національний
університет садівництва, 2015

2.4. Особливості пенсійної реформи в Україні в умовах перманентних кризових явищ

Сучасні євроінтеграційні орієнтири України вимагають, щоб соціально-економічна політика держави була направлена на досягнення європейських стандартів якості життя. Це передбачає надійний соціальний захист населення і належне пенсійне забезпечення. Нинішня пенсійна система України не здатна захистити більшість людей похилого віку від бідності в умовах перманентних кризових явищ. Вона не забезпечує відповідні розміри пенсії для більшості громадян і створює умови для пільгового пенсійного забезпечення значній кількості пенсіонерів. Відсутність пенсійної культури, соціальної справедливості, надійних фінансових механізмів, що дають забезпечити кошти на старість – характерні ознаки вітчизняної пенсійної системи.

Фінансово-економічні засади соціальної проблематики в цілому та пенсійної зокрема, висвітлені у наукових працях вітчизняних вчених-економістів: Н. Кравченка, Е. Ліанової, М. Мниха, Б. Надточія, В. Новикова, С. Онишко, В. Опаріна, І Сироти, В. Федосова, М. Шавариної, Ю. Шклярського, С. Юрія та ін. Разом з тим аналіз опублікованих робіт показує, що проблеми пенсійного забезпечення в Україні потребують подальшого дослідження та удосконалення механізму його функціонування.

Метою дослідження є аналіз ключових проблем реформування пенсійної системи та обґрунтування необхідності запровадження накопичувальної системи в контексті сучасних перманентних умов кризових явищ в Україні.

Через складну демографічну ситуацію та негативні перспективи її розвитку, макроекономічний стан держави (інфляція, безробіття, економічні кризи тощо), значну «гнівзацію» виплат працівникам – солідарна система пенсійного забезпечення, яка діє на даний час в Україні себе вичерпала. Розрив між видатками і доходами Пенсійного фонду України становить майже 19 мільярдів гривень.

Наразі демографічна ситуація в країні дуже складна. Кількість пенсіонерів незабаром буде на чверть більшою, ніж кількість платників пенсійних внесків. Разом з тим, негативний екологічний стан довкілля та вплив різноманітних шкідливих чинників, сприяє до скорочення у населення робочих якостей, погіршує їх стан здоров'я і врешті приводить до передчасної смерті. У зв'язку з низькою народжуваністю швидко змінюється віковий склад населення – зростає частка людей середнього та похилого віку. Звідси – і невтішний демографічний прогноз. Результати досліджень міжнародних фінансових організацій свідчать, що темпи скорочення населення України є найвищими в Європі.

Ще одним важливим фактором, який впливає на стан пенсійної системи є макроекономічний стан держави. Низькі показники функціонування державного механізму не дозволяють забезпечувати належним чином високий рівень життя населення. Згідно соціологічних досліджень найчастіше громадяни України (87,4 % респондентів) вказують на різке погіршення у поточному році саме ситуації стосовно значного зростання цін і тарифів. За даними Державної служби статистики України, показник інфляції в минулому році складав біля 24,9 %. Тобто, темпи росту заробітних плат, пенсій та соціальних допомог у минулому році були або набагато меншими або вони зовсім були відсутні, ніж реальне зростання цін на основні види продовольства, промислові товари, житлово-комунальні послуги. Отже, рівень життя

наших громадян жодним чином не покращився, а навпаки погіршився.

Крім цього, надзвичайно великою проблемою є значна тінізація виплат працівникам. Вона полягає в тому, що роботодавці, виплачуючи заробітну плату, приховують її від оподаткування і не сплачують внесків до фондів соціального страхування. Це пов'язано, насамперед, із великим «соціальним навантаженням» на трудові виплати. Роботодавцям не вигідно виплачувати заробітну плату легально, оскільки вони несуть значні додаткові витрати, пов'язані з соціальним страхуванням своїх працівників, а працівникам, зважаючи на низький рівень заробітних плат, вигідніше отримувати вищу заробітну плату нелегально, ніж набагато нижчу, але легальну. Тому виплата працівникам зарплат пелегально, без оподаткування і перерахування внесків до фондів соціального страхування, є поширеною практикою в Україні.

Високий рівень тінізації оплати праці насамперед пояснюється:

- толерантним ставленням працюючих до практики виплати неофіційних заробітних плат та, відповідно, позбавлення їх гарантій щодо пенсійного та соціального забезпечення;

- значним розривом між вартістю трудових ресурсів для роботодавця та фактичною сумою, яку працюючий отримує за свою працю;

- відчуттям несправедливості системи розподілу пенсій, пов'язаної з наявністю великої кількості спеціальних, професійних, особливих та пільгових професійних режимів;

- відчуттям невідповідності сплачених податків та внесків якості державних послуг, що призводить до необхідності значних додаткових витрат з боку населення з метою отримання цих послуг на належному рівні;

- наявністю механізмів, які забезпечують легке та дешеве вилучення коштів підприємств у позалегальний сектор економіки з метою виплати тінювих заробітних плат;

- фактичною безкарністю порушень у сфері оплати праці.

Час проведення ефективної пенсійної реформи настав! Новий етап реформування, а саме пенсійна реформа 2015 року, в Україні стала однією з найбільш резонансних подій. Фактично вона є спробою подолання дефіциту Пенсійного фонду за рахунок розбудови багаторівневої, багатокомпонентної пенсійної системи, що дозволить виплачувати пенсії з трьох різних джерел: солідарної системи, накопичувальної системи та системи недержавного пенсійного забезпечення.

Головна мета сучасної пенсійної реформи – забезпечення гідного рівня життя особам похилого віку, ґрунтуючись на принципі відновлення соціальної справедливості та запровадження стимулюючих механізмів створення пенсійних заощаджень. На відміну від раніше проведених пенсійних реформ нинішня реформа системи пенсійного забезпечення є комплексною в основі якої є:

- призначення всіх видів пенсій за нормами єдиного закону та скасування спеціальних пенсій (крім військових);

- наведення порядку та встановлення соціальної справедливості у солідарній системі;

- запровадження накопичувальної системи пенсійного забезпечення;

- запровадження професійної пенсійної системи для окремих категорій професій;

- розвиток недержавного пенсійного забезпечення.

В Уряді презентували проєкт Закону України «Про внесення змін до деяких

законодавчих актів України щодо забезпечення накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування та єдиних принципів нарахування пенсій», розроблений на виконання абзацу другого пункту 4 Розділу III Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо пенсійного забезпечення» №213 від 02.03.2015 року.

Насамперед даним законопроектом передбачається з 1 січня 2016 року здійснити перехід до призначення пенсій окремим категоріям осіб за єдиними правилами, а найголовніше звільнити солідарну систему від невластивих для неї виплат, пов'язаних із фінансуванням пенсій, призначених на пільгових умовах та за вислугу років. Це означає скасування системи нарахування всіх «спеціальних» пенсій (крім військових), адже всім громадянам, незалежно від характеру роботи та категорій посад, які вони обіймали, пенсії в солідарній пенсійній системі призначатимуться за нормами єдиного закону – Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», і винятково залежно від тривалості страхового стажу та заробітку, з якого справлялися внески до солідарної системи.

Одночасного в законопроекті пропонується з 1 січня 2016 року запровадити професійні пенсійні програми у рамках обов'язкової накопичувальної системи для окремих категорій осіб:

- перша категорія – особи, які працюють за списком № 1 (працівники, зайняті повний робочий день на підземних роботах, на роботах з особливо шкідливими і особливо важкими умовами праці);
- друга категорія – особи, які працюють за списком № 2 (працівники, зайняті повний робочий день на роботах зі шкідливими і важкими умовами праці);
- третя категорія – особи, які мають право на пенсію за вислугу років (освіта, охорона здоров'я та ін.);
- четверта категорія – особи, які мають право на пенсію на пільгових умовах та за вислугу років (жінки трактористи, жінки машиністи та ін.);
- п'ята категорія – державні службовці та прирівняні до них особи (працівники органів доходів і зборів, працівники дипломатичної служби, наукові і науково-технічні працівники та ін.).

Слід зауважити, що для учасників 1-4 професійних програм вводяться такі параметри:

- участь у професійній програмі беруть особи, які не досягли 35 років;
- вводяться додаткові внески до професійної програми в рамках накопичувальної пенсійної системи (перша категорія – 15%; друга – 7%; третя – 6,2%; четверта – 4%);
- пенсії за період до досягнення особою звичайного пенсійного віку виплачуються за рахунок накопичень.

Якщо особи досягли 35 років то їм пенсія призначається і виплачується за діючими умовами.

Дещо інші параметри участі вводяться для учасників п'ятої професійної програми:

- участь у професійній програмі беруть усі, без винятку, особи, які відносяться до п'ятої категорії;
- сплачуються внески до професійної програми за ставкою 2,5%;
- усі особи п'ятої категорії, які на момент запровадження Закону матимуть не менше десяти років спеціального стажу, під час виходу на пенсію одержать право на

отримання компенсації (від 10 до 15 років – 10 прожиткових мінімумів для працездатних осіб; від 15 до 20 років – 15 прожиткових мінімумів для працездатних осіб; понад 20 років – 20 прожиткових мінімумів для працездатних осіб).

Переконаний, що запуск професійних програм стане початковим етапом наступного запровадження обов'язкової накопичувальної пенсійної системи.

Запровадити накопичувальну систему планують з 1 січня 2017 року. Вона передбачатиме два вікових рівні залучених до неї людей. Обов'язковому страхуванню підлягатимуть особи до 35 років – щоб у них було достатньо часу для накопичення пенсійних активів як відчутної доплати до солідарної пенсії. Також у накопичувальній системі на добровільних засадах за власним бажанням зможуть взяти участь особи віком від 36 до 55 років. Передбачається, що у 2017 році ставка внеску становитиме 2% і кожного наступного року вона збільшуватиметься на 1% до досягнення 7% 2022-го року. У подальшому цей відсоток залишатиметься незмінним.

При цьому загальна сума соціальних відрахувань від працівника і роботодавця не зміниться, а буде розподілена на різні рахунки, оскільки реформа передбачає утримання пенсіонерів і за традиційною солідарною системою.

Так, у перший рік запровадження накопичувальної системи, у 2017-му, до неї планують залучити майже 6 мільйонів українців. У грошовому еквіваленті цей ресурс становитиме 4,8 мільярдів гривень. Якщо ці кошти розумно інвестуватимуть в екопоміку країни, створивши колосальний внутрішній ресурс, це падасть поштовх розвитку національного фондового ринку. Таким чином вітчизняна економіка отримас додатковий шанс для розвитку і зростання.

Однак, підвищення ефективності інвестицій вимагає передусім внутрішньої перебудови підприємств, покращення управління, розвитку системи маркетингу та фінансового аналізу інвестиційних проєктів. Крім того, трансформація інвестиційних прибутків окремих підприємств в економічне зростання економіки в цілому вимагає розвитку і самого цивілізованого фондового ринку. Сьогодні ж ві для притоку капіталу в бізнес, ті для його виводу з бізнесу фондовий ринок практично не використовується. Таким чином, можна дійти висновку, що не створення резерву пенсійних коптів має дати поштовх економічному зростанню, а навпаки: зростання економіки через появу перспективних об'єктів для інвестування та надійних умов отримання інвестиційного доходу має забезпечити умови для успішного функціонування системи обов'язкових індивідуальних накопичень. Саме ріст ВВП на 2% в порівнянні з попереднім упродовж, як мінімум, двох років – є однією з передумов введення накопичувальної системи пенсійного страхування.

Вважало, що в накопичувальній пенсійній системі головний аспект – соціальний, такою ж є і її головна мета – вона повинна забезпечити не надзвичайно високі прибутки певним суб'єктам фінансового ринку, а стабільні доходи особам похилого віку. Тому механізми та принципи інвестування накопичувальної системи повинні відповідати соціальному завданню – не втратити пенсійні кошти, зберегти їх вартість з урахуванням інфляції.

Більшість учених та фахівців вважають, що запровадження накопичувальної системи можливе лише на підйомі економіки й заробітних плат. І за їх розрахунками 1 січня 2017 року буде сприятливим часом для її запровадження та старту недержавного пенсійного страхування. Крім цього це буде потужним сигналом для інвесторів, що наша країна перспективна для вкладання коштів.

Загалом пенсійна реформа отримала позитивну оцінку науковців, фахівців та

власне і самих пенсіонерів. Але, на мій погляд, найбільшу пересторогу викликає питання довіри до системи накопичення через використання в минулому сумнівних інституцій, які працювали на вітчизняному ринку фінансових послуг.

Заспокоює, що на селекторній нараді з керівним складом Пенсійного фонду України міністр соціальної політики України Павло Валерійович Розенко запевнив, що саме держава гарантуватиме контроль і безпеку збереження коштів, адже держава та Пенсійний фонд створюватимуть накопичувальний фонд та забезпечуватимуть роботу ради цього фонду. Водночас саме цей фонд адмініструватиме накопичувальну пенсійну систему та за конкурсом залучатиме до нього компанії з управління активами. Роботу компаній жорстко контролюватимуть рада фонду та державні інституції. А тому, держава не дозволить зловживати цими коштами, або використовувати їх у сумнівних фінансових операціях.

Отже, результати аналізу реформування пенсійної системи в сучасних перманентних умовах кризових явищ в Україні свідчать про необхідність коригування процесів подальшого проведення пенсійної реформи з урахуванням соціально-економічного становища в країні. Вирішення зазначеного питання неможливе без комплексного підходу, коли темпи і параметри пенсійної реформи мають бути узгоджені з темпами економічного розвитку держави, реформами рівня життя і доходів населення, податкової реформи, розвитком фондового ринку тощо.

На мою думку, здійснення пенсійної реформи, насамперед, потребує державно-управлінського впливу на інституційну, фінансово-економічну та соціальну сфери національної економіки.

На основі вищевикладеного, очевидно, що сучасна пенсійна реформа це своєрідна революція у пенсійній системі України, яка покликана запустити усі складові механізми її ефективного функціонування.

2.5. Теоретичні аспекти функціонування та фінансування агроконсалтингових послуг в Україні

В умовах ринкової економіки сільськогосподарська дорадча діяльність розглядається, в основному, як організований обмін інформацією та цілеспрямована передача навичок. На сьогодні це широкомасштабна діяльність, яка повинна координуватися та контролюватися органами державної влади з метою напрацювання досвіду, розробки методики і методології її здійснення. Як показує досвід зарубіжних країн світу, практично всі вони розпочинали сільськогосподарську дорадчу діяльність через створення державних служб або служб при державних аграрних університетах і лише після того, як формувався позитивний імідж цих служб, закінчувався достатній обсяг інформації та досвід роботи з сільськогосподарськими товаровиробниками, вони починали створення мереж приватних служб, що здійснювали дорадчу діяльність на комерційних засадах. На сьогодні більш ніж у 200 країнах світу ефективний розвиток сільських територій залежить від інформаційно-консультативного обслуговування з боку сільськогосподарських дорадчих служб.

В Україні створена сільськогосподарська дорадча служба, правовий статус якої регулюється Законом України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» від 17 червня 2004 р., іншими нормативно-правовими актами з метою отримання суб'єктами аграрного господарювання послуг з питань економіки, технологій, управління, маркетингу, обліку, податків, права, екології тощо, поширення та

Наукове видання

**СТАН ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В
УМОВАХ ПЕРМАНЕНТНИХ КРИЗОВИХ ЯВИЩ**

Колективна монографія

За редакцією
Непочагенко О.О.

Комп'ютерне верстання
Коректура

М.І. Мальований
Л.М. Абрамець

Підписано до друку 12.06.2015. Формат 60x84/16
Папір офсет. Ум. арк. 13,72
Тираж 300. Зам. № 305

Видавець і виготівник «Сочінський»
20300, м. Умань, вул. Тяпцка, 18/19
Свідоцтво: серія ДК №2521 від 08.06.2006 р.
тел.: (04744) 4-64-88, 4-67-77
e-mail: vizavi08@mail.ru